



UTENLANDSKE FORETAKS ROLLE I DEN NORSKE FINANSNÆRINGEN

Av:
Ole Jakob Ramsøy, Jarle Haug & Roar Thoresen

Skrevet på oppdrag av:

FINANS
FORBUNDET

Innholdsfortegnelse

1. Forord	2
2. Sammendrag	3
3. Hvor dominerende er utenlandske selskaper i norsk finansnæring?	6
Verdiskaping.....	6
Sysselsetting, produktivitet og produktivitetsforskjeller.....	7
Oppsummering.....	9
4. Hvor viktig er utenlandske selskaper for tilgang til finansielle tjenester til norsk næringsliv?	10
Det totale utlånsmarkedet i Norge	10
Utlån til bedriftsmarkedet i Norge	11
Minicase: Hvordan opptrer foretakene under kriser?	13
Nærings- og fylkesmessig segmentering av utlån til bedriftsmarkedet	14
Minicase: Totaleksponering mot eiendomsmarkedet i Norge	17
Utvikling i risikoavlastning i Norge.....	18
Oppsummering.....	18
5. Hvilken betydning har utenlandsk eierskap for kompetansetilgjengelighet og for bidrag til kompetanseutvikling i norsk finansnæring?	20
Kunderettet kompetanse	20
Stabs-/støtte og driftsoppgaver (hovedkontorfunksjoner)	21
Oppsummering.....	21
6. Begreper og definisjoner	22
7. Metodikk	25
Direkte verdiskaping, sysselsettings- og produktivitetsutvikling	25
Indirekte verdiskaping; tilgang til finansielle tjenester – kvantitativ analyse	25
Utlånsdata.....	26
Forsikringsdata.....	28
Hvilken betydning har utenlandsk eierskap for kompetansetilgjengelighet og for bidrag til kompetanseutvikling i norsk næringsliv, kvalitativ analyse	28
Diskusjon rundt datatilgang og «NUF problematikk»	29

1. Forord

Emendor Advisors har, på vegne av Finansforbundet, gjennomført en analyse av utenlandske foretaks rolle i den norske finansnæringen. Tidligere arbeid gjennomført av Emendor Advisors og Handelshøyskolen BI har pekt i retning av at utenlandske foretak, mer spesifikt NUFer¹, representerer en økende andel av den norske finansnæringen. Formålet for dette arbeidet har derfor vært å besvare tre hovedspørsmål om utenlandske foretaks rolle i norsk finansnæring:

1. Hvor dominerende er utenlandske foretaks rolle i norsk finansnæring, og hvordan er utviklingen? (EBITDA, lønn og sysselsetting)
2. Hvilken betydning har utenlandsk eierskap i norsk finansnæring for:
 - a. tilgang til finansielle tjenester?
 - b. kompetanseutvikling i norsk finansnæring?
3. Hvilken utfordring representerer en (betydelig) utenlandsk andel mht. finansiell stabilitet, herunder ved oppgangs- og nedgangskonjunkturer?

Disse spørsmålene har vi valgt å besvare gjennom både kvantitative og kvalitative analyser basert på komplette datasett fra SSB og intervjuer med nøkkelaktører i den norske finansnæringen.

Vi vil til slutt gjerne rette en spesiell takk til SSB for godt samarbeid og hjelp i datainnhentingsprosessen, samt aktørene fra bransjen som stilte til intervju for den kvalitative delen av analysen.

¹ NUF: Norsk avdeling av utenlandsk foretak

2. Sammendrag

Innledning

Analysen «Utenlandske foretaks rolle i den norske finansnæringen» er bygget opp i tre deler.

I denne analysen har vi definert finansnæringen til å inkludere bankvirksomhet, kredittforetak, finansieringsforetak og forsikring (skade og liv). Med disse kategoriene omfattes størstedelen av næringen, og i tillegg er det for disse god datatilgang, som diskuteres nærmere i metodekapittelet senere i rapporten.

Første del av analysen beskriver hvor dominerende utenlandske selskaper er i den norske finansnæringen, målt ved direkte verdiskaping (som er målt ved EBITDA + lønnskostnader). I denne delen ser vi også på sysselsetting og eventuelle produktivitetsforskjeller mellom utenlandske og norske aktører.

I den andre delen beskriver vi tilgangen til finansielle tjenester (utlån og skadeforsikring). Tilgang på finansiering og risikoavlastning kan ses på som et uttrykk for hvilken indirekte verdiskaping finansnæringen står for. Vi ser på om det er forskjeller mellom utenlandske og norske selskapers tilbud av finansielle tjenester (målt ved utlån og skadeforsikring) til forskjellige næringer og geografier. Vi ser spesielt på om det er forskjeller mellom aktørene under konjunktursvingninger og «kriser».

I den siste delen ser vi på eventuelle forskjeller mellom norske og utenlandske selskaper når det gjelder organisering og lokalisering av kunderettede kompetansefunksjoner og beslutningsmyndighet og lokalisering av stabs-, støtte- og driftsfunksjoner (i enkelte andre sammenhenger kalt «hovedkontorfunksjoner»).

Del en og to er basert på et komplett datasett som vi har etablert i samarbeid med SSB. Analysen inkluderer samtlige foretak som opererer innenfor de utvalgte kategoriene, og både norske selskap, NUF og NOS. Dette gjelder i alle datasettene vi har benyttet i denne analysen, både fra utstederperspektiv og mottakerperspektiv.

Vi har valgt en tidsserie over 15 år, fra 2002 til 2017, for i størst mulig grad å fange opp ulike svingninger som har oppstått i perioden. Dette har gjort at vi blant annet kan ha perspektiver på utviklingen etter «dotcom krisen» i 2001, finanskrisen i 2008 og oljekrisen i 2014. Dette muliggjør en robust analyse, både for direkte verdiskaping og indirekte verdiskaping, og både for norske og utenlandske foretak. Lengden på dataserien minimerer «bias» som måtte oppstå på grunn av disse periodene.

Hensikten med den mer kvalitative del tre har vært å danne noen hypoteser for eventuelle forskjeller med hensyn til beslutningsmyndighet og kompetanse. Metoden er derfor basert på dybdeintervjuer med et fåtall, men markante norske og utenlandske banker og forsikringsselskaper. Vi kan på grunnlag av disse se om det finnes systematiske likheter/forskjeller mellom aktørene, om disse i så fall kan henledes til nasjonalitet/eierskap og/eller om det er andre variable, som for eksempel størrelse, som påvirker utfallet.

En nærmere definisjon av sentrale begrep i rapporten, samt en beskrivelse av vår metodikk fremkommer i kapitlene 6 og 7.

Hvor dominerende er utenlandske foretak i norsk finansnæring?

Finansnærings totale verdiskapings- og produktivitetsutvikling har vært meget sterk i perioden 2002-2017. Verdiskapningsveksten har vært drevet av en kraftig EBITDA vekst (om lag 13,5% årlig vekst) og lønnsvekst (om lag 4% årlig vekst). Antall årsverk i næringen har i perioden vært tilnærmet flat (svakt ned). Produktiviteten, målt ved Verdiskaping/Sysselsetting ((EBITDA+ lønnskostnader)/antall årsverk), har dermed vært meget sterk og utgjør i 2017 hele 3,8 millioner per årsverk.

En sammenligning av norske og utenlandske selskaper viser at bemanningsutviklingen er likeartet og svakt ned for begge i perioden (-0,3% årlig), og at produktivitetsøkningen for begge er drevet av EBITDA vekst og lønnsøkninger. Utenlandske har noe høyere EBITDA vekst (14,5% vs. 13%) og noe lavere lønnsvekst (3% vs. 4,3%). Det er ikke systematiske eller betydelige produktivitetsforskjeller mellom norske og utenlandske selskaper gjennom perioden. Men norske foretak har hatt en klart sterkere produktivitetsutvikling de siste 3 årene.

Om lag 27% av samlet verdiskaping kommer fra utenlandske selskaper, en svak reduksjon gjennom måleperioden. Filialers (NUF) andel øker kraftig på bekostning av utenlandskeide datterselskaper (NOS), og står nå for over 21% av næringen totalt, opp fra 9,5% ved inngangen til måleperioden.

Det er vesentlige begrensninger i offentlig tilgang til data om NUF-er. Dette er en utfordring (og et paradoks), gitt utenlandske NUFers dominerende betydning.

Hvor viktig er utenlandske foretak for tilgang til finansielle tjenester til norsk næringsliv?

Utenlandske foretaks markedsandeler er klart høyest i bedriftsmarkedet hvor den er hhv. 41% og 44% for utlån og (skade)forsikring, mot markedsandeler på PM på hhv. 21% og 34%. En viktig årsak til dette er at norske banker og forsikringsselskaper har hatt en relativt sterkere vekst innen boliglån og forsikring mot PM enn mot BM.

Analysen viser at med unntak av fiske og fangst, der utenlandske selskaper har en svak netto reduksjon i lånevolum i perioden 02-17, vokser utenlandske selskapers utlånsvolum i alle næringer. Utenlandske selskaper har i tillegg hatt en kraftigere vekst (mer enn 2,5 p.p. høyere vekst) enn norske i 7 av 19 næringer, hvorav fast eiendom er en av disse. Norske foretak har en kraftigere vekst enn utenlandske i kun én (fiske og fangst). For de øvrige 11 er det mindre forskjell enn 2,5 p.p.

Hva gjelder geografi viser analysen at utenlandske selskaper øker sine markedsandeler betydelig mot BM (med mer enn 2,5%) i fem 5 fylker mens norske banker har betydelig vekst i 5 andre. For øvrige fylker er det mindre endringer.

En samlet vurdering gir ikke grunnlag for en klar konklusjon om forskjeller i utlånstilgang er drevet av næring eller geografi. Imidlertid tyder funnene på at det er klarere forskjeller mellom utenlandske og norske når vi ser på næring enn geografi. Dette kan tyde på at forskjeller i utlånspraksis er mer drevet av næringsstruktur og aktørenes kompetanse og risikoappetitt for ulike næringer fremfor geografisk tilhørighet til låntaker.

Analysen viser videre at hele 75% av utlån til privat- og bedriftsmarkedet i Norge går til fast eiendom (2017). Utenlandske banker har den kraftigste veksten i utlån til

eiendom BM gjennom måleperioden (fra 27% til 37% markedsandel). Men på grunn av norske bankers svært kraftige vekst i boliglån i perioden har imidlertid norske banker en sterkere vekst mot eiendom totalt sett og har per 2017 en 8,6 p.p. høyere vektning mot fast eiendom totalt enn utenlandske banker (hhv. 77,5% mot 68,9%).

Det er vesentlig dårligere tilgang på nærings- og geografiske data innen forsikring. Det er derfor ikke grunnlag for å fastslå annet enn at utenlandske foretaks markedsandeler i forsikring faller totalt sett, men kraftigere i PM (fra 50,3% til 34,2%) enn i BM (fra 50% til 44,7%). Dette betyr altså at utenlandske selskapers markedsandeler opprettholdes relativt mer mot BM.

Analysen bekrefter at utenlandsk finansiering er prosyklisk i globale konjunkturer finanskrisen (2008-2010) men at de også er motsykliske i lokale/regionale konjunkturer, for eksempel etter oljeprisfallet i 2014. Analysen indikerer også at store norske finansieringsforetak opptrer mer likt store utenlandske foretak enn små og mellom store norske finansforetak. Innen (skade)forsikring ses ikke konjunkturelle trekk.

Med enkelte unntak har det festet seg et inntrykk av at utenlandske selskaper (og da primært banker) kun er prosykliske og tar liten risiko. Analysen gir ikke holdepunkt for å hevde dette. Analysen sier snarere at norsk næringslivs avhengighet av utenlandske finansinstitusjoner for kapital har øket og for risikoavlastning fortsatt er høy for perioden 2002-2017.

Hvilken betydning har utenlandsk eierskap for kompetansetilgjengelighet og for bidrag til kompetanseutvikling i norsk næringsliv?

Oppsummert synes det å være noe større samling om "beste praksis" innen forsikring enn innen bank. Dette gjelder særlig organisering av kunderettede funksjoner/kompetanse og -beslutningsmyndighet.

Innen forsikring er det stor grad av likhet (beste praksis) mellom aktørene med hensyn til organisering av kunderettede funksjoner og risikorelaterte beslutningsfunksjoner som for eksempel underwriting, distribusjon og skadeoppgjør. Det er her ingen systematiske forskjeller mellom utenlandske og norske virksomheter.

De fleste banker har divisjonalisert iht. segmenter, men det er ikke en like tydelig "beste praksis" for organisering av kunderettet kompetanse og beslutningsmyndighet som i skadeforsikring. Det er ikke grunnlag for å hevde at utenlandske selskaper har en mer sentralisert beslutningsstruktur enn norske, og det er en trend mot økt desentralisering i utenlandske banker. I den grad det er variasjoner skyldes dette i større grad styrings-/ledelsesfilosofi enn nasjonalitet.

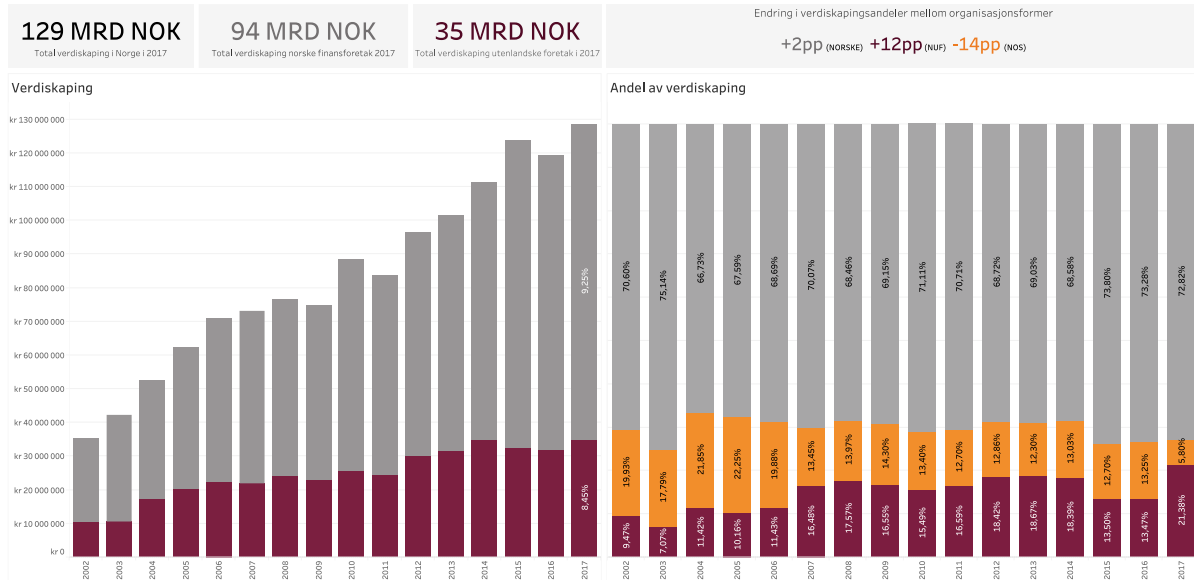
Enkelte hovedkontorfunksjoner følger naturlig domicil, men er for de fleste i hovedsak lagt på nasjonalt/forretningsområde nivå. Det er noe større tilbøyelighet blant utenlandske banker og forsikringsselskaper til å benytte near- og offshoring, men det er samtidig en bevegelse blant alle i retning av mer in-sourcing. Som over er de observerte ulikhetene mer drevet av styringsfilosofi og konsernstrategiske prioriteringer enn av eierskapets nasjonalitet.

3. Hvor dominerende er utenlandske selskaper i norsk finansnæring?

Hvilke forskjeller er det i verdiskaping, sysselsetting og produktivitet i norske versus utenlandske foretak i den norske finansnæringen og hvordan er utviklingen over tid?

Verdiskaping

Verdiskapingsanalyse



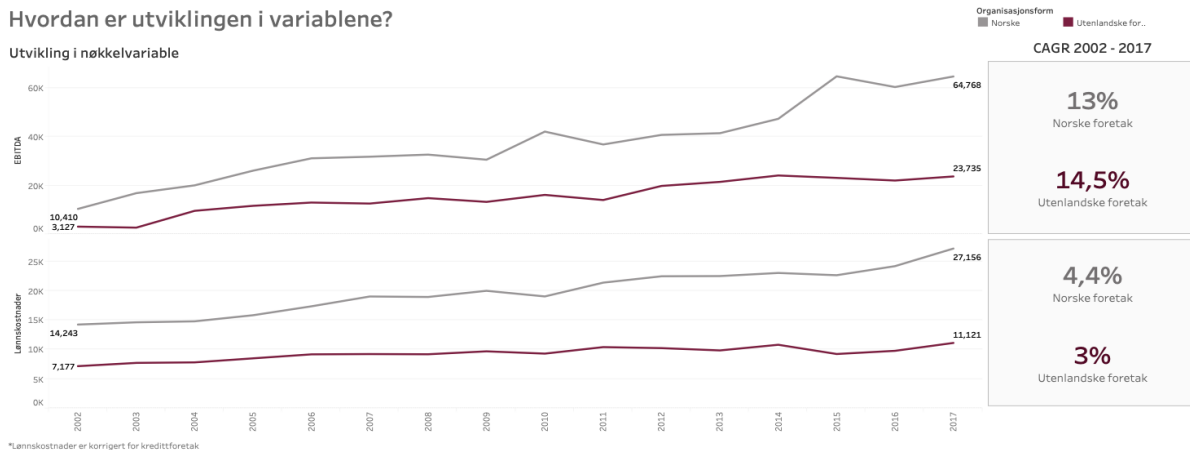
Overordnet ser vi at verdiskapingen har økt kraftig fra 2002 til 2017, fra 35 MRD NOK til 129 MRD NOK. Norske foretak har en noe høyere årlig vekst på 9,5% i gjennomsnitt over årene, fra 25 til 94 MRD NOK. Utenlandske foretaks årlige vekst er på 8,5% fra 10 MRD NOK til 35 MRD NOK.

Vi kan også se en tydelig dreining i organisasjonsform fra NOS strukturen til NUF eller Norske. Mer presist vil det si at de utenlandske finansforetakene i Norge trender i retning av å bruke NUF strukturen på selskapene lokalisert i Norge fremfor å operere som heleide datterselskap (NOS).

Andelsøkningen til Norske foretak i perioden kan i det aller vesentligste tilskrives merveksten i verdiskapingen (+0,8 p.p. CAGR) vi observerer over perioden. I figuren under viser en dekomponering av verdiskapingen at utenlandske og norske foretaks verdiskapingsdrivere (EBITDA og lønnskostnader) er noe forskjellige over måleperioden.

Hvordan er utviklingen i variablene?

Utvikling i nøkkelvariable



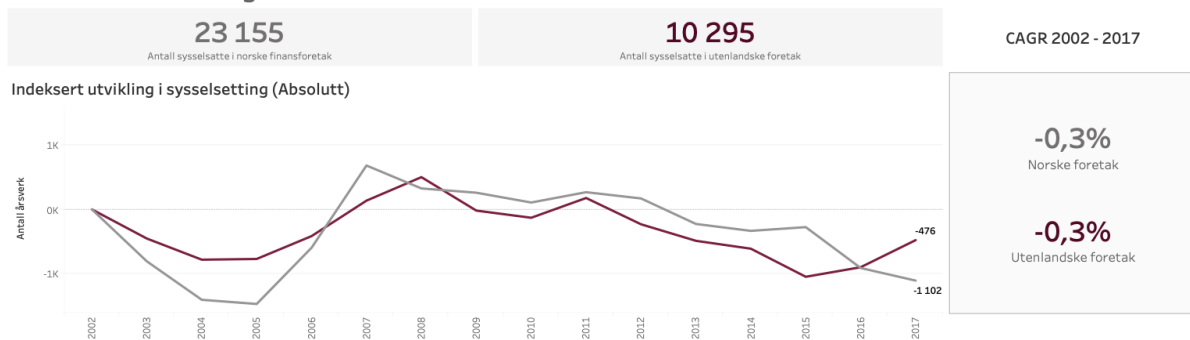
*Lønnskostnader er korrigert for kreditforetak

Størsteparten av verdiskapingsveksten stammer helt tydelig fra EBITDA, både for de norske og utenlandske finansforetakene. Som vi ser øker utenlandske foretak sitt EBITDA nivå med 1,5 p.p. mer enn de norske per år, men dette fra et lavere utgangspunkt i 2002. Norske foretaks lønnskostnader øker 1,3 p.p. per år mer enn utenlandske foretaks.

Syssetning, produktivitet og produktivitetsforskjeller

Under har vi inkludert den indekserte utviklingen i sysselsetting gjennom perioden. Dette er den siste variabelen vi benytter oss av i beregningen av produktivitet (Produktivitet måles som (verdiskaping/syssetning)). Det vi ser her er at sysselsettingen utvikler seg nesten likt gjennom perioden for norske og utenlandske foretak. Videre ser vi at utviklingen er tilnærmet helt flat gjennom perioden; en nedgang på 0,3% i snitt per år.

Hvordan er utviklingen i variablene?



Tidligere analyse gjort i forbindelse med presentasjon på Arendalsuka 2018² på forskjellene i produktivitet i den norske finansnæringen pekte i retning av at utenlandske finansforetak var mer produktive enn de norske. Dette dreide seg da om et begrenset utvalg selskap over en kort tidsperiode (2 år – 2013 & 2014). Når vi nå har gått til innsamling av et langt mer komplett datasett og for en lengre periode ser vi at grunnhypotesen ikke stemmer.

² En verdiskapende finansnæring (Ramsøy, O.J., Nordkvelde, M., Reve, T., 2018)

Produktivitetsanalyse

2017		Gjennomsnitt
4 Mill NOK Produktivitet i norske foretak i 2017	3,4 Mill NOK Produktivitet i utenlandske foretak i 2017	-27 471 NOK Mindre produktive utenlandske foretak i gjennomsnitt

Produktivitet norske vs utenlandske foretak



*Lønnskostnader i kreditforetak er justert på grunn av utslag fra endring i bokføringsprinsipper hos enkelte foretak.

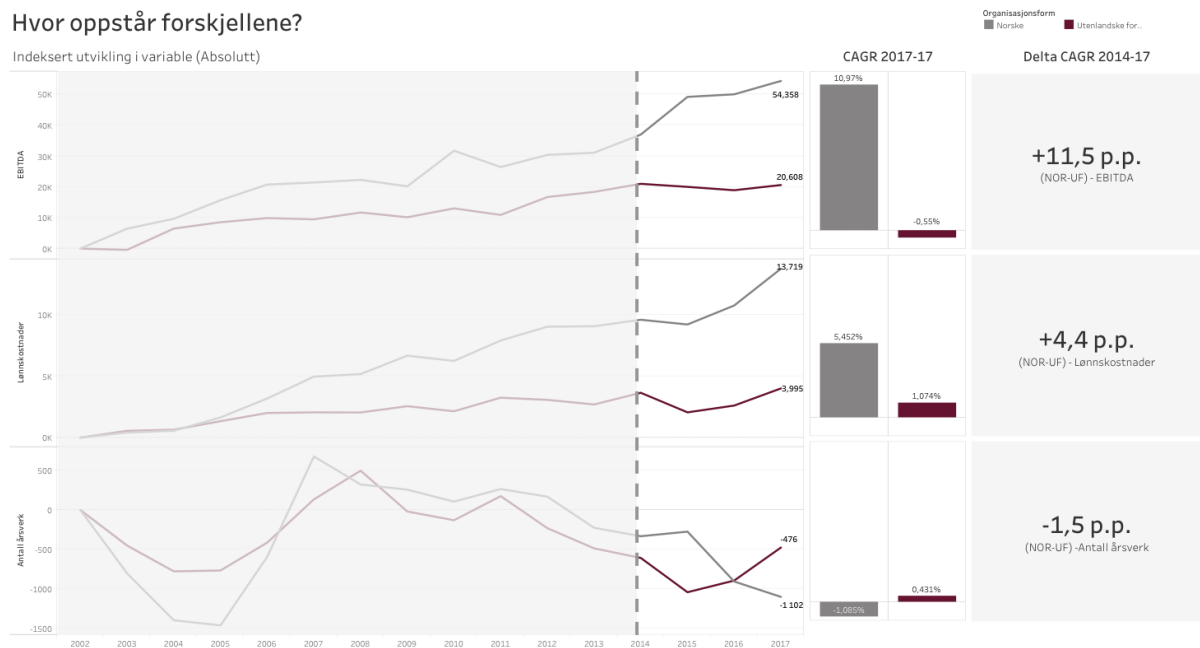
Med en sterk vekst i verdiskaping og en tilnærmet flat utvikling i sysselsetting blir produktivitetsutviklingen gjennom hele perioden svært sterk totalt sett. Totalt nådde produktiviteten 3,8 millioner NOK i 2017, hvorav norske hadde 4 millioner NOK og utenlandske hadde 3,4 millioner NOK. Videre ser vi at norske foretak hadde en 0,8 p.p. høyere årlig økning i produktivitet enn de utenlandske.

De norske foretakene har vært mer produktive enn de utenlandske foretakene fra 2002-17, men forskjellene er små - kun 27000 NOK i forskjell i snitt over perioden. Norske selskaper har vært mest produktive i 7 år og utenlandske i 8 år. Utviklingen er svært lik over hele perioden, med noen mindre utslag i starten av perioden, samt etter finanskrisen i 2008/09. Det er imidlertid særlig de tre siste årene at de har utviklet seg i forskjellige retninger, hvor norske foretaks produktivitet øker klart mer enn utenlandske foretak.

Denne endringen for slutten av perioden er det interessant å se nærmere på.

Hvor oppstår forskjellene?

Indeksert utvikling i variable (Absolutt)



Ser vi nærmere på utviklingen de siste årene ser vi at årsaken til merøkningen i produktiviteten til norske foretak kommer av at de i denne perioden har en 11,5 p.p. høyere årlig EBITDA vekst og 4,4 p.p. høyere årlig vekst i lønnskostnader. Samtidig er forskjellene i sysselsettingsutvikling små i denne perioden. Den store forskjellen mellom norske og utenlandske foretak kommer altså fra EBITDA, en nærmere drøfting av hva som kan ligge bak denne EBITDA utviklingen følger lenger ned i rapporten.

Oppsummering

Finansnærings totale verdiskapings- og produktivetsutvikling har vært meget sterk i perioden 2002-2017. Verdiskapningsveksten har vært drevet av en kraftig EBITDA vekst (om lag 13,5% årlig vekst) og lønnsvekst (om lag 4% årlig vekst). Antall årsverk i næringen har i perioden vært tilnærmet flat (0,3% årlig nedgang). Produktiviteten, målt ved Verdiskaping/Sysselsetting ((EBITDA+ lønnskostnader)/antall årsverk), har dermed vært meget sterk og utgjør i 2017 hele 3,8 millioner per årsverk.

En sammenligning av norske og utenlandske selskaper viser at bemanningsutviklingen er likeartet og svakt ned for begge i perioden (-0,3% årlig), og at produktivetsøkningen for begge er drevet av EBITDA vekst og lønnsøkninger. Utenlandske har noe høyere EBITDA vekst (14,5% vs. 13%) og noe lavere lønnsvekst (3% vs. 4,3%). Det er ikke systematiske eller betydelige produktivetsforskjeller mellom norske og utenlandske selskaper gjennom perioden, men norske foretak har hatt en klart sterkere produktivetsutvikling de siste 3 årene.

Om lag 27% av samlet verdiskaping kommer fra utenlandske selskaper, en svak reduksjon gjennom måleperioden. Filialers (NUF) andel øker kraftig på bekostning av utenlandskeide datterselskaper (NOS), og står nå for over 21% av næringen totalt, opp fra 9,5% ved inngangen til måleperioden.

4. Hvor viktig er utenlandske selskaper for tilgang til finansielle tjenester til norsk næringsliv?

Som kapittel tittelen tilsier ønsket vi å kartlegge hvilken indirekte verdiskaping som kommer av finansforetakenes tilbud av finansielle tjenester i Norge. Vi har undersøkt utlån fra banker, kredittforetak og finansieringsforetak til det norske markedet, da for privatmarkedet (PM) og bedriftsmarkedet (BM). Vi har undersøkt totalbildet, samt de relative forskjellene mellom norske og utenlandske foretak langs en rekke dimensjoner som markedsandeler, adferd i kriser og geografisk og næringsmessig fokus. Vi har også undersøkt markedet for risikoavlastning (forsikring) i Norge, men begrensninger i datagrunnlaget har gjort at vi her fokuserte på relative forskjeller i markedsandeler over tid.

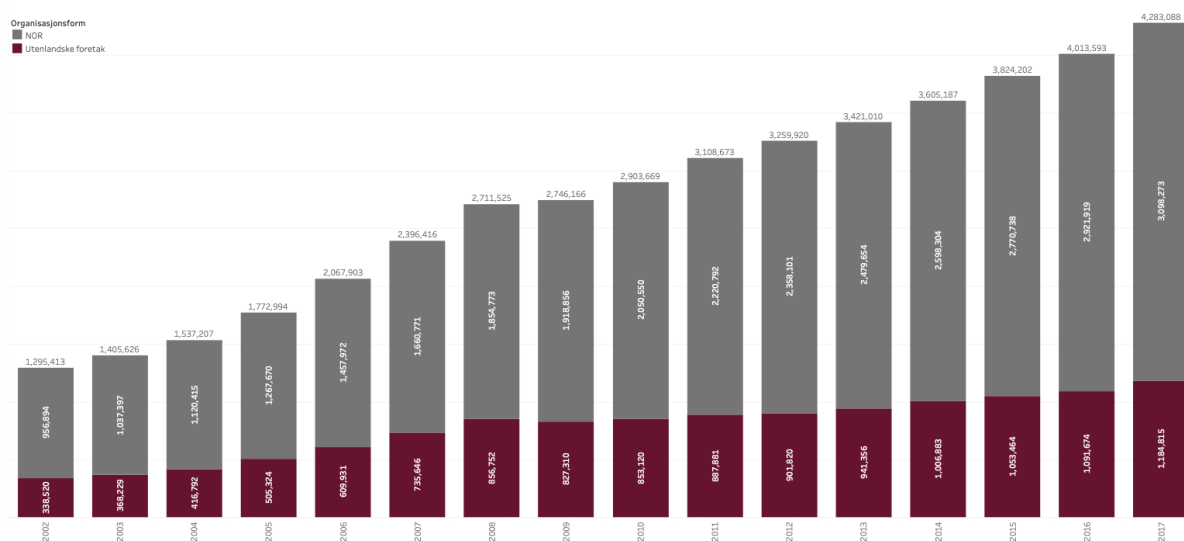
Det totale utlånsmarkedet i Norge

Total utlånsmengde fra banker, kreditt- og finansieringsforetak i Norge i 2017 var om lag 4300 MRD NOK, der norske foretak stod for om lag 3100 MRD NOK og 1200 MRD NOK fra utenlandske foretak. Utenlandske foretak hadde en litt kraftigere årlig vekst enn norske foretak over perioden (0,5 p.p.). Videre ser vi at det er særlig ett år at utlånsveksten flater ut for norske og utenlandske finansforetak; 2009.

Utlånsmarkedet i Norge

4300 MRD NOK Totalt bruttoutlån i Norge i 2017	8,2% CAGR bruttoutlån fra norske finansforetak 2002-17	8,7% CAGR bruttoutlån fra utenlandske finansforetak 2002-17
--	--	---

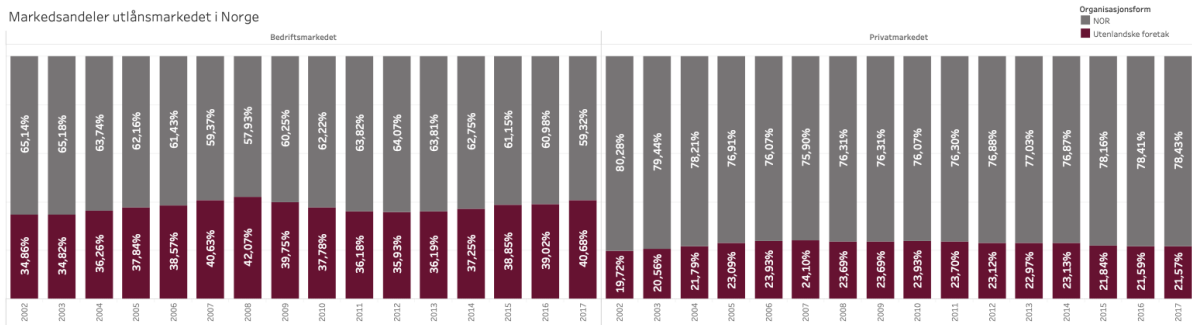
Totalt utlånsmarkedet i Norge (MRD NOK)



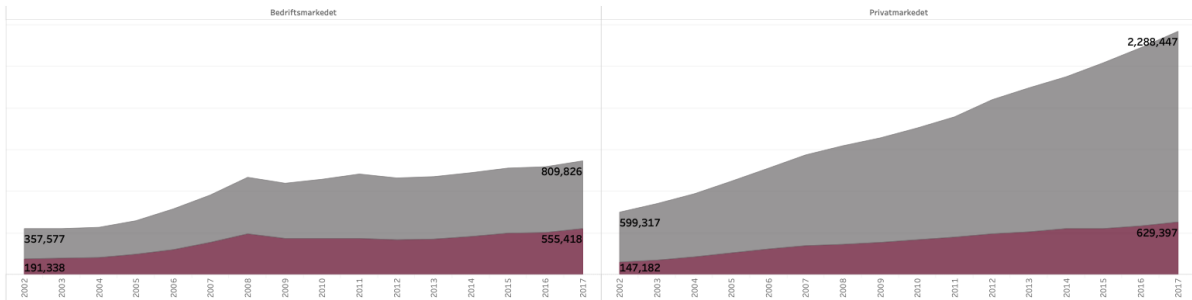
Ser vi på figuren under, er det tydelig å observere at hovedvekten av utlånsveksten går til Privatmarkedet, der om lag 90% av utlånsmarkedet er til boligformål³. Vi ser at den gjennomsnittlige veksten til privatmarkedet er vesentlig høyere enn til bedriftsmarkedet, særlig for norske finansforetak. Nærmere bestemt har utlånsveksten til privatmarkedet økt med 3,25 p.p. mer per år enn utlånsveksten til bedriftsmarkedet i Norge.

³ KILDE: <https://www.ssb.no/statbank/table/10706/>
<https://www.ssb.no/statbank/table/08101>

Markedsandeler utlånsmarkedet i Norge



Utvikling utlånsmarkedet i Norge (Milli NOK)



Hvis vi ser på fordelingen av markedsandeler mellom norske og utenlandske foretak i Bedriftsmarkedet (BM) og Privatmarkedet (PM) (øvre halvdel) ser vi et tydelig bilde av at utenlandske foretak har en vesentlig høyere markedsandel innen BM (40,7%) enn i PM (21,6%). Utenlandske foretaks totalmarkedsandel er på om lag 26%.

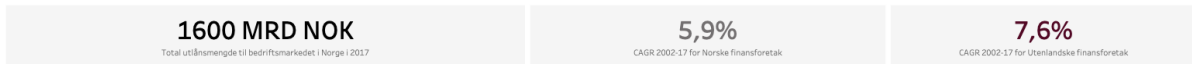
Totalmarkedet i PM er signifikant større enn BM. Det har som man tydelig kan se vokst svært jevnt over perioden, uten nevneverdige utslag i kriser, hverken globale eller lokale. Dette skyldes i all hovedsak boligprisutviklingen og bankenes kraftige boliglånsvekst i denne perioden. Utviklingen i utlån til BM er lang mer volatil med tydelige utslag i kriser, særlig globale (finanskrisen 2008-09).

Utlån til bedriftsmarkedet i Norge

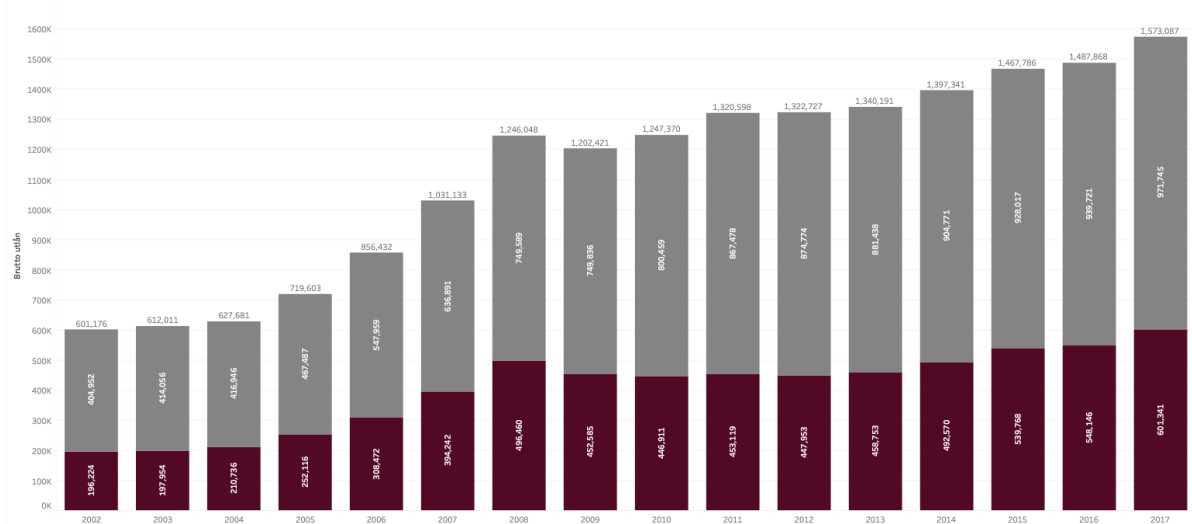
For å studere hva og hvilke næringer bankenes utlån går til i mer detalj er vi avhengig av å benytte et annet datasett fra SSB, dvs. statistikk over næringsgruppering i Norge. Det er viss forskjell i utlånsmengde i datasettet per sektor over og datasettet vi benytter for bedriftsmarkedet fordelt etter næring under. Dette skyldes at utlån til borettslag og personlig næringsdrivende er ført under husholdninger i sektorregnskapet, men at de altså er inkludert i næringsregnskapet. I 2017 utgjorde disse to sektorene om lag 200 MRD NOK. Reklassifiseringen fra det ene datasettet til det andre skyldes bankenes egne klassifiseringer når de innrapporterer sine utlånstall til SSB.

Totaloversikten over utlån til bedriftsmarkedet etter næring (BM) i Norge viser at den nådde i overkant av 1570 MRD NOK i 2017, der norske og utenlandske foretak stod for henholdsvis om lag 970 MRD NOK og 600 MRD NOK. Videre kan vi se at utenlandske foretak har hatt en betydelig høyere utlånsvekst til BM enn de norske foretakene, med 1,7 p.p. per år. Dette samsvarer for øvrig også med tallene fra sektorregnskapet.

Kapitaltilgang til det norske bedriftsmarkedet



Totalt bruttoutlån BM (Mill NOK)



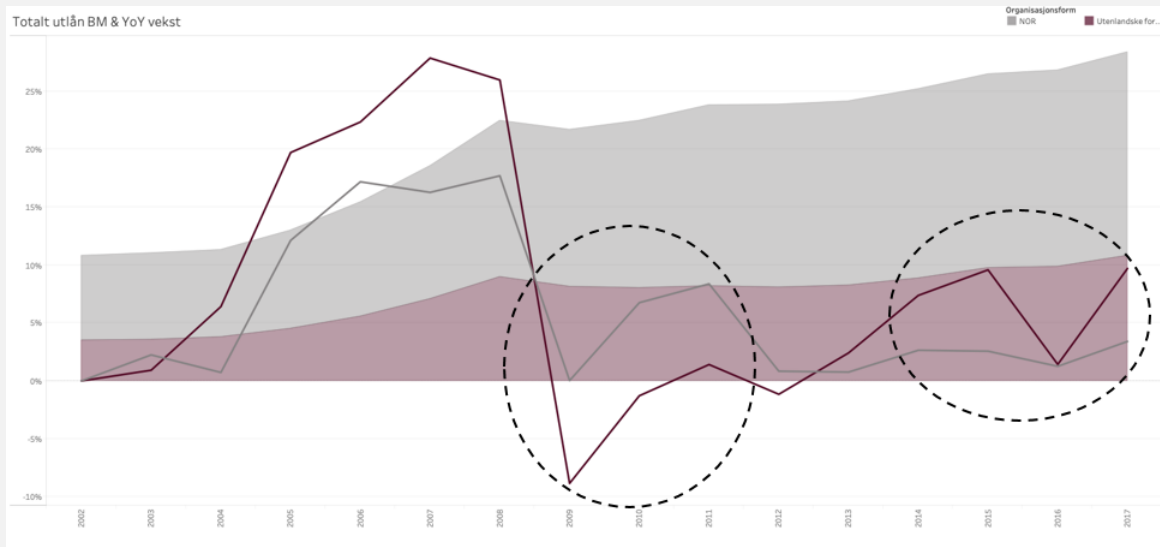
Ser vi på utlånsveksten per år (nedre halvdel av figuren) får vi et tydelig bilde av hvordan veksten varierer, per størrelse (SMB og Store) og utenlandske mot norske foretak. Her ser vi tydelig at finanskrisen slo tydelig ut i kapitaltilgangen til det norske bedriftsmarkedet, da særlig fra store norske og utenlandske finansforetak. I 2009 var det en nedgang i utlånsvolum på 43,6 MRD NOK sammenliknet med året før.

Ser vi på hvem som yter lån til BM er det primært norske SMB banker og store banker (både norske og utenlandske). Utenlandske SMB banker er svært marginale i dette markedet, da de ble kraftig redusert under finanskrisen. Det er også verdt å merke seg at store norske banker hadde en større nedgang i utlånsvolumet enn store utenlandske banker under finanskrisen.

Da utenlandske foretak har en såpass høy markedsandel for utlån til bedriftsmarkedet er det interessant å se hvordan selskapene opptrer under kriser. På neste side tar vi for oss dette gjennom et minicase der vi går i dybden på hvordan foretakene opptrer under ulike kriser.

Minicase: Hvordan opptrer foretakene under kriser?

Hvis vi ser på adferden til henholdsvis utenlandske og norske foretak under ulike krisescenarier; vil denne store avhengigheten til utenlandske banker i utlånstilbudet til BM forsterke effektene av globale kriser? Er det slik at de trekker seg helt ut i kriser og kun tilbyr kapital i «gode tider»? Det er blitt gjennomført analyser som tar for seg dette temaet tidligere, blant annet av Norges Bank (Turtveit 2017). Under har vi presentert en analyse der vi ser på den årlige utlånsveksten til norske og utenlandske finansforetak og sett nærmere på hvor de skiller seg fra hverandre.



Ser vi på forskjellene i den årlige utlånsveksten (over) blant norske og utenlandske finansforetak finner vi at gjennom en global krise (2008-2010), trekker de utenlandske bankene seg tydelig tilbake, mens de norske opprettholder en markert høyere gjennomsnittlig vekst. Samtidig er effekten motsatt ved regionale kriser (her gjennom oljekrisen 2014-2017). Disse funnene er i tråd med tidligere analyser/rapporter (Turtveit 2017 & Kapitaltilgangsutvalget (NOU 2018:5)), herunder at ved kriser som er isolert til Norge, kan (utenlandske) filialer ha en positiv effekt på kredittilbudet i Norge.

Dersom vi segmenterer på størrelse, ser vi imidlertid at det er små og mellomstore norske finansforetak som gjør at norske foretak opprettholder en høyere vekst under finanskrisen, ikke store norske, som har en atferd som er mer lik store utenlandske.

Årlig utlånsvekst (absolutt)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
SMB NOR	5,197	6,348	11,415	7,831	20,650	31,844	34,896	32,964	33,416	7,113	4,505	-16,820	1,740	3,238	559
Uten-fal	553	4,545	1,480	17,428	1,533	11,399	-33,811	-474	-2,154	-612	7,222	8,343	16,823	2,514	10,463
STORE NOR	3,908	-3,459	39,126	72,642	68,281	80,854	-34,649	17,659	33,604	183	2,159	40,152	21,507	8,466	31,465
Uten-fal	1,177	8,236	39,900	38,928	84,237	90,819	-10,063	-5,201	8,362	-4,554	3,578	25,474	30,375	5,864	42,732

Ser vi på utlånsveksten gjennom en mer lokal krise (oljeprisfallet i 2014-17), finner vi at bildet er motsatt. Store utenlandske og norske finansforetak har en klart høyere vekst gjennom perioden enn norske små og mellomstore aktører. Dette gir et mer nyansert bilde enn tidligere rapporter, og kan altså tyde på at forskjell i atferd i kriser ikke primært er varierer med nasjonalitet på foretak, men mer med finansforetakenes størrelse.

Det er for øvrig hevdet at utlånsveksten man har kunnet se hos utenlandske banker på BM de siste årene skyldes regulatoriske forhold (kapitalkrav og risikovekter). Vi har ikke gjort noen nærmere analyse om samvariasjon eller årsaksforhold her. Imidlertid tyder våre funn over og senere i rapporten på at dette også kan skyldes andre forhold, noe også Kapitaltilgangsutvalget påpekte.

Nærings- og fylkesmessig segmentering av utlån til bedriftsmarkedet

Vi vil undersøke hvor forskjellige i utlån mellom norske og utenlandske finansforetak oppstår. Det har vi gjort gjennom å se på utlånstilgang per næring og per fylke i Norge. Vi har også fokusert på endringer i perioden (2002-17) både i absolutte tall og gjennomsnittlig årsvekst (CAGR). Vi har også sett nærmere på spesifikke perioder, som den globale finanskrisen (2008-10) og oljekrisen (2014-17).

For å undersøke forskjellene i utviklingen mellom norske og utenlandske foretak har vi benyttet oss av grenseverdier for å definere hva som kan defineres som en signifikant forskjell. For hele perioden har vi satt en grenseverdi på 2,5 p.p. og for «kriseperiodene» har vi satt en grenseverdi på 5 p.p. Grunnen til at de er forskjellige er at jo kortere tidsseriene er, jo større er sannsynligheten for volatilitet i dataene. I tillegg er kriser per definisjon perioder med høy volatilitet.

Kapitaltilgang per næring i Norge

Totalmarkedet i 2017			Totalendring 2002-17	CAGR 2002-17	CAGR 2008-10	CAGR 2014-17
11 Jordbruk og tilknyttede tjenester	NOR	47,980	27,998	6,01%		4,81%
	Utenlandske foretak	5,045	3,067	6,44%		9,81%
12 Skogbruk og tilknyttede tjenester	NOR	3,202	2,063	7,13%	-4,36%	4,38%
	Utenlandske foretak	1,240	821	7,51%	2,27%	11,79%
13 Fiske og fangst	NOR	23,355	14,636	6,79%	-2,60%	5,63%
	Utenlandske foretak	4,746	-821	-1,06%	-2,77%	
14 Fiskeoppdrett og kjekkerier	NOR	13,484	5,275	3,36%	-1,56%	6,28%
	Utenlandske foretak	7,700	2,437	2,57%	-37,65%	6,80%
19 Bergverksdrift og utvinning	NOR	6,830	4,819	8,49%	4,15%	0,94%
	Utenlandske foretak	7,991	7,325	18,02%	-26,01%	33,05%
21 Utvinning og tjenester tilkn. utv. råolje og naturgass	NOR	8,091	4,861	6,31%	0,87%	-2,13%
	Utenlandske foretak	16,687	13,384	11,40%	-36,51%	17,10%
25 Industri	NOR	48,933	15,686	2,61%	-19,45%	3,83%
	Utenlandske foretak	36,445	15,016	3,60%	-15,22%	-4,01%
35 El-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning	NOR	20,067	9,628	4,45%	23,43%	-6,20%
	Utenlandske foretak	20,396	16,515	11,70%	-8,82%	19,31%
36 Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet	NOR	7,386	4,237	5,85%	0,34%	13,72%
	Utenlandske foretak	3,163	2,296	9,01%	30,83%	-7,76%
43 Bygge- og anleggsvirksomhet ellers	NOR	41,650	26,161	6,82%	-4,40%	6,16%
	Utenlandske foretak	20,935	12,413	6,17%	-3,48%	8,47%
45 Varelhandel, reparasjon av motorvogner	NOR	45,579	9,849	1,64%	-8,92%	0,12%
	Utenlandske foretak	30,236	12,529	3,79%	-11,14%	
49 Utenriks sjøfart og rørtransport	NOR	37,245	18,873	3,16%	16,51%	0,23%
	Utenlandske foretak	38,697	18,569	4,45%	-2,10%	0,33%
53 Transport ellers og lagring	NOR	81,144	57,168	8,47%	-9,37%	0,27%
	Utenlandske foretak	34,436	21,314	6,64%	-16,22%	5,49%
55 Overmatings- og serveringsvirksomhet	NOR	11,504	3,113	2,13%	-0,14%	5,25%
	Utenlandske foretak	4,656	1,288	2,18%	-12,96%	
63 Informasjon og kommunikasjon	NOR	9,117	5,313	6,00%	3,56%	1,94%
	Utenlandske foretak	12,684	10,171	11,39%	-11,12%	11,93%
68 Omsetning og drift av fast eiendom	NOR	467,863	310,553	7,54%	6,91%	2,77%
	Utenlandske foretak	282,672	223,287	10,96%	0,09%	7,87%
73 Faglig tjenesteyting	NOR	36,255	7,820	1,63%	0,89%	-1,30%
	Utenlandske foretak	32,927	13,342	3,52%	-12,80%	25,05%
83 Forretningsmessig tjenesteyting	NOR	27,823	22,259	11,22%	32,56%	4,70%
	Utenlandske foretak	20,023	15,014	9,68%	50,78%	3,74%
93 Tjenesteytende næringer ellers	NOR	34,157	21,624	6,91%	12,36%	2,60%
	Utenlandske foretak	19,893	16,182	11,84%	24,39%	11,79%
Grand Total		1,572,315	971,483			

Skala: -3% til 20%

Skala: -75% til 75%

Ser vi på utlån til næringer, finner vi at, med unntak av fiske og fangst, der utenlandske selskap har en svak netto reduksjon i lånevolum i perioden 02-17, vokser norske og utenlandske foretak i alle næringer. Utenlandske selskaper har en kraftigere vekst (mer enn 2,5 p.p.) høyere vekst enn norske i 7 av 19 næringer, hvorav fast eiendom er en. Norske har en klart kraftigere vekst enn utenlandske i én (fiske og fangst). For de øvrige 11 er det mindre forskjell enn 2,5 p.p.

Vi ser også at i 5 næringer har utenlandske foretak nå en større markedsandel enn norske. Disse er: Bergverksdrift og Utvinning, Utvinning og tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass, El-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning, Utenriks sjøfart og rørtransport og Informasjon og Kommunikasjon.

Ser vi på vektet vekst, det vil si hvilken næring som representerer den største veksten i lånevolum, er dette helt tydelig «Omsetning og drift av fast eiendom». Veksten i utlånet til denne næringen representerte 55% av den totale utlånsveksten i det norske bedriftsmarkedet og den utgjør nå om lag 48% av totale lån til BM. Vi ser nærmere på den spesifikke betydningen av eiendomsmarkedet senere i rapporten.

Gjennom «globale» kriser som for eksempel finanskrisen finner vi, som tidligere lagt frem i rapporten, at utenlandske foretak gjennomgående reduserer utlånsvolumet i større grad enn de norske. Dette gjelder i særlig grad næringene: «Fiskeoppdrett og klekkerier», «Bergverksdrift og utvinning» og «Utvinning og tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass».

På den annen side ser vi også at utenlandske foretak gjennomgående har en kraftigere vekst enn norske foretak under oljekrisen i 2014 til 2017. I særlig grad gjelder det næringene: «Bergverksdrift og Utvinning», «Utvinning og tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass», «El-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning» og «Faglig tjenesteyting».

Kapitaltilgang per fylke i Norge

Totalmarkedet i 2017		Total endring 2002-17	CAGR 2002-17	CAGR 2008-10	CAGR 2014-17
01 Østfold	NOR 25,279	12,429	4,614%	4,20%	-1,10%
	Utenlandske foretak 18,607	10,141	5,390%	0,03%	1,75%
02 Akershus	NOR 71,192	36,925	4,995%	-6,41%	6,66%
	Utenlandske foretak 56,532	41,800	9,379%	5,64%	14,91%
03 Oslo	NOR 174,887	75,795	3,861%	-11,05%	-0,38%
	Utenlandske foretak 224,540	169,779	6,846%	5,52%	9,88%
04 Hedmark	NOR 34,020	21,421	5,401%	-8,48%	2,99%
	Utenlandske foretak 6,256	3,915	6,772%	5,25%	8,36%
05 Oppland	NOR 21,735	11,861	4,264%	-5,57%	4,95%
	Utenlandske foretak 6,546	3,047	8,436%	1,99%	3,82%
06 Buskerud	NOR 59,971	42,174	4,627%	-14,66%	4,01%
	Utenlandske foretak 17,382	11,893	7,968%	1,07%	10,60%
07 Vestfold	NOR 28,627	14,101	2,291%	-8,12%	3,11%
	Utenlandske foretak 14,733	10,299	7,960%	5,77%	8,46%
08 Telemark	NOR 24,481	16,721	1,854%	-5,56%	-5,20%
	Utenlandske foretak 3,478	1,002	6,134%	5,68%	3,11%
09 Aust-Agder	NOR 14,132	8,346	5,422%	4,02%	8,27%
	Utenlandske foretak 7,845	5,561	8,574%	11,46%	12,77%
10 Vest-Agder	NOR 36,052	25,529	5,785%	1,37%	4,92%
	Utenlandske foretak 9,137	5,206	8,556%	11,46%	12,77%
11 Rogaland	NOR 104,190	71,310	7,992%	3,73%	0,35%
	Utenlandske foretak 45,180	30,276	7,674%	0,76%	0,35%
12 Hordaland	NOR 105,681	68,379	7,189%	-3,08%	3,81%
	Utenlandske foretak 65,937	43,930	7,590%	9,02%	3,37%
14 Sogn og Fjordane	NOR 21,470	12,676	6,132%	4,40%	6,54%
	Utenlandske foretak 6,304	2,424	3,289%	7,69%	0,82%
15 Møre og Romsdal	NOR 72,920	47,530	1,854%	-6,56%	-5,20%
	Utenlandske foretak 26,372	6,351	7,287%	5,71%	1,63%
16 Sør-Trøndelag	NOR 47,514	25,994	5,422%	7,67%	0,90%
	Utenlandske foretak 36,947	26,462	8,760%	1,71%	11,74%
17 Nord-Trøndelag	NOR 22,365	14,617	7,323%	5,80%	6,84%
	Utenlandske foretak 4,363	1,354	2,508%	-4,53%	-0,96%
18 Nordland	NOR 57,449	30,732	5,236%	-7,56%	5,24%
	Utenlandske foretak 8,260	4,727	5,825%	3,45%	14,69%
19 Troms	NOR 25,766	12,082	4,309%	-3,75%	2,88%
	Utenlandske foretak 11,052	7,445	7,712%	11,59%	7,67%
20 Finnmark	NOR 9,642	5,203	5,306%	-3,75%	3,90%
	Utenlandske foretak 2,256	1,233	5,415%	5,70%	15,40%
Grand Total	1,572,315	971,483			

Skala: 0% til 11%

Skala: -25% til 25%

Ser vi overordnet på geografi, finner vi at utenlandske og norske foretak hadde utlånsvekst i alle fylker over perioden.

Med grenseverdiene for signifikante forskjeller, etablert over i kapittelet, finner vi at utenlandske foretak har en signifikant høyere vekst enn norske i Akershus, Oslo, Vestfold, Sør-Trøndelag og Troms og en signifikant lavere vekst i Telemark, Vest-Agder, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag.

Gjennomgående, som for næring, ser vi at utenlandske foretak reduserer utlånsvolumet i større grad enn norske under finanskrisen. Spesielt vil vi fremheve Oslo og Buskerud, med mer enn 10% nedgang gjennom krisen. På den annen side økte utenlandske foretak i Akershus gjennom finanskrisen, der norske hadde en nedgang.

Med unntak av Møre og Romsdal, der utenlandske foretak hadde en reduksjon under oljekrisen, har de gjennomgående hatt en langt kraftigere utlånsvekst i de fleste fylkene enn de norske under oljekrisen.

En samlet vurdering gir ikke grunnlag for en klar konklusjon om forskjeller i utlånstilgang er drevet av næring eller geografi. Imidlertid tyder funnene på at det er klarere forskjeller mellom utenlandske og norske når vi ser på næring enn geografi. Dette kan tyde på at forskjeller i utlånspraksis er mer drevet av næringsstruktur og aktørenes kompetanse og risikovilje for ulike næringer fremfor geografisk tilhørighet til låntaker.

Minicase: Totaleksponering mot eiendomsmarkedet i Norge

Ser vi på analysene vi har presentert over er det tydelig at en svært stor del av kapitalen som blir lånt ut i det norske markedet går til eiendomsmarkedet. Men hvor stor del av alle utlån går til eiendom? Og er det signifikante forskjeller mellom utenlandske og norske foretak her?

For å løse dette må vi ta for oss både PM og BM og se på vektingen mot eiendomsmarkedet.

Ser vi først på PM, vet vi at om lag 90% av totale utlån er utlån med pant i bolig. Dette tilsvarer **2.627 MRD NOK**.

Ser vi på BM finner vi at **750,5 MRD NOK** går til næringen «Omsetning og drift av fast eiendom», dette tilsvarer 47,7% av totale utlån til BM.

Totalmarkedet BM i 2017

	NOR	Utenlandske foretak	Grand Total	NOR	Utenlandske foretak	Grand Total
11 Jordbruk og tilknyttede tjenester	47,980	5,045	53,025	4,94%	0,84%	3,37%
12 Skogbruk og tilknyttede tjenester	3,202	1,240	4,442	0,33%	0,21%	0,28%
13 Fiske og fangst	23,355	4,746	28,101	2,40%	0,79%	1,79%
14 Fiskeoppdrett og klekkerier	13,484	7,700	21,183	1,39%	1,28%	1,35%
19 Bergverksdrift og utvinning	6,830	7,991	14,820	0,70%	1,33%	0,94%
21 Utvinning og tjenester tilkn. utv. råolje og naturgass	8,091	16,687	24,777	0,83%	2,78%	1,58%
25 Industri	48,933	36,445	85,378	5,04%	6,07%	5,43%
35 El-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning	20,067	20,396	40,463	2,07%	3,40%	2,57%
36 Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet	7,386	3,163	10,549	0,76%	0,53%	0,67%
43 Bygge- og anleggsvirksomhet ellers	41,630	20,939	62,568	4,28%	3,49%	3,98%
45 Varehandel, reparasjon av motorvogner	45,579	30,235	75,814	4,69%	5,03%	4,82%
49 Utenriks sjøfart og rærtransport	37,245	38,697	75,942	3,83%	6,44%	4,83%
53 Transport ellers og lagring	81,144	34,435	115,579	8,35%	5,73%	7,35%
55 Overnattings- og serveringsvirksomhet	11,504	4,656	16,160	1,18%	0,78%	1,03%
63 Informasjon og kommunikasjon	9,117	12,684	21,802	0,94%	2,11%	1,39%
68 Omsetning og drift av fast eiendom	467,863	282,672	750,534	48,15%	47,07%	47,73%
73 Faglig tjenesteyting	36,255	32,927	69,182	3,73%	5,48%	4,40%
83 Forretningsmessig tjenesteyting	27,923	20,023	47,945	2,87%	3,33%	3,05%
93 Tjenesteytende næringer ellers	34,157	19,893	54,050	3,52%	3,31%	3,44%
Grand Total	971,744	600,571	1,572,315	100,00%	100,00%	100,00%

Fordeling av totalmarkedet BM i 2017

Slår vi sammen PM og BM får vi følgende resultat:

$$2627 + 750,5 = \frac{\text{Eiendom: } 3377}{\text{Totalt: } 4491} = 75\%$$

Total eksponering mot eiendomsmarkedet er 3377 MRD NOK som vil si at **75% av alle lån som ytes til privatmarkedet og bedriftsmarkedet i Norge går til eiendom.**

Ser vi nærmere på forskjellene mellom norske og utenlandske foretak har vi tidligere påpekt norske foretaks meget høye markedsandel på om lag 79% innen utlån til PM, og dermed i boliglånsmarkedet. Norske foretak hadde i 2017 om lag 2060 MRD NOK i utlån til boligformål. Utenlandske hadde 566 MRD NOK.

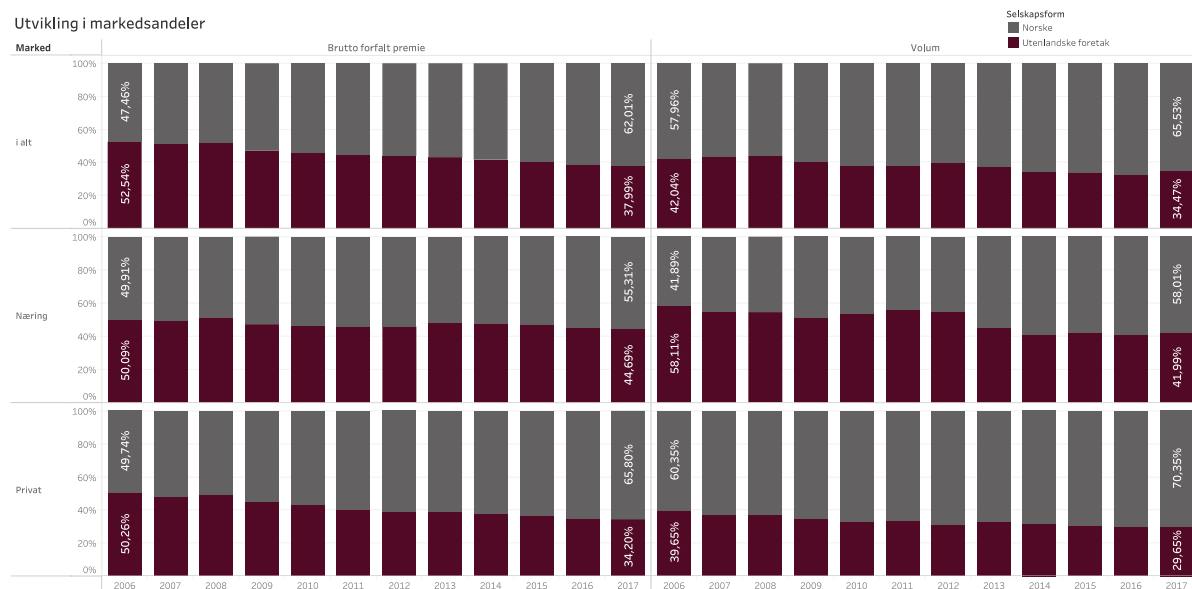
Over ser vi at norske finansforetak også har en høyere vektning mot eiendomsmarkedet i BM, **om lag 1 p.p.** høyere enn utenlandske foretak i 2017. Det er for øvrig verdt å merke seg at hverken norske eller utenlandske foretak har en vektning på over 10% i noen andre næringer enn «Omsetning og drift av fast eiendom».

Sammenlikner vi totalvektingen mot eiendomsmarkedet mellom norske og utenlandske foretak, finner vi at norske foretak har en vektning på **77,5%** mot utenlandske foretaks vektning på **68,9%** av totale utlån.

Samlet sett over perioden har norske finansforetak en kraftigere vekst mot eiendom enn utenlandske, primært drevet av norske bankers kraftige boliglånsvækst. Norske bankers vektning øker i perioden fra med 2,7 p.p fra 74,8% til 77,5%. Utenlandske har en kraftigere BM vekst enn norske, men deres totalvekting mot eiendomsmarkedet øker kun med 0,8 p.p, fra 68,1% til 68,9%.

Utvikling i risikoavlastning i Norge

Når vi ser på utviklingen i risikoavlastning (skadeforsikring) i Norge, fokuserer vi på forskjellene mellom utenlandske og norske foretak når det kommer til markedsandeler på privatmarkedet og næringsmarkedet, slik vi gjorde for utlån. De variablene vi benytter oss av er Brutto forfalt premie og volum. Under er en oversikt fra 2006 til 2017 som viser denne utviklingen for norske og utenlandske foretak.



For skadeforsikring er trenden svært likt det vi så i utlånsvolum. Utenlandske foretak har er betydelig større markedsandel når det kommer til brutto forfalt premie innen BM enn PM (44,7% BM mot 34,2% PM). Videre ser vi at markedsandelen til utenlandske foretak er høyere for brutto forfalt premie enn volum, både i privat og næring.

Det er, som sagt, vesentlig dårligere tilgang på nærings- og geografiske data innen forsikring. Vi har derfor ikke grunnlag for å fastslå noe annet enn at utenlandske selskaper øker sin markedsandel (og har kraftigere vekst) i bedriftsmarkedet relativt til personmarkedet sammenlignet med norske forsikringsselskaper. Videre kan vi si at funnene tyder på at norsk næringsliv i stor grad er avhengig av utenlandske forsikringsselskaper som driver i Norge.

Oppsummering

Utenlandske foretaks markedsandeler er klart høyest i bedriftsmarkedet hvor den er hhv. 41% og 44% for utlån og (skade)forsikring, mot markedsandeler på PM på hhv. 21% og 34%. En viktig årsak til dette er at norske banker og forsikringsselskaper har hatt en relativt sterkere vekst innen boliglån og forsikring mot PM enn mot BM.

Analysen viser at med unntak av fiske og fangst, der utenlandske selskaper har en svak netto reduksjon i lånevolum i perioden 02-17, vokser utenlandske selskapers utlånsvolum i alle næringer. Utenlandske selskaper har i tillegg hatt en kraftigere vekst (mer enn 2,5 p.p. høyere vekst) enn norske i 7 av 19 næringer, hvorav fast eiendom er en av disse. Norske foretak har en kraftigere vekst enn utenlandske i kun én (fiske og fangst). For de øvrige 11 er det mindre forskjell enn 2,5 p.p.

Hva gjelder geografi viser analysen at utenlandske selskaper øker sine markedsandeler betydelig mot BM (med mer enn 2,5%) i fem 5 fylker mens norske banker har betydelig vekst i 5 andre. For øvrige fylker er det mindre endringer.

En samlet vurdering gir ikke grunnlag for en klar konklusjon om forskjeller i utlånstilgang er drevet av næring eller geografi. Imidlertid tyder funnene på at det er klarere forskjeller mellom utenlandske og norske når vi ser på næring enn geografi. Dette kan tyde på at forskjeller i utlånspraksis er mer drevet av næringsstruktur og aktørenes kompetanse og risikoappetitt for ulike næringer fremfor geografisk tilhørighet til låntaker.

Analysen viser videre at hele 75% av utlån til privat- og bedriftsmarkedet i Norge går til fast eiendom (2017). Utenlandske banker har den kraftigste veksten i utlån til eiendom BM gjennom måleperioden (fra 27% til 37% markedsandel). Men på grunn av norske bankers svært kraftige vekst i boliglån i perioden har imidlertid norske banker en sterkere vekst mot eiendom totalt sett og har per 2017 en 8,6 p.p. høyere vektning mot fast eiendom totalt enn utenlandske banker (hhv. 77,5% mot 68,9%).

Det er vesentlig dårligere tilgang på nærings- og geografiske data innen forsikring. Det er derfor ikke grunnlag for å fastslå annet enn at utenlandske foretaks markedsandeler i forsikring faller totalt sett, men kraftigere i PM (fra 50,3% til 34,2%) enn i BM (fra 50 til 44,7%). Dette betyr altså at utenlandske selskapers markedsandeler opprettholdes relativt mer mot BM.

Analysen bekrefter at utenlandsk finansiering er prosyklisk i globale konjunkturer finanskrisen (2008-2010) men at de også er motsykliske i lokale/regionale konjunkturer, for eksempel etter oljeprisfallet i 2014. Analysen indikerer også at store norske finansieringsforetak opptrer mer likt store utenlandske foretak enn små og mellom store norske finansforetak. Innen (skade)forsikring ses ikke konjunkturrelle trekk.

Med enkelte unntak har det festet seg et inntrykk av at utenlandske selskaper (og da primært banker) kun er prosykliske og tar liten risiko, men vår analyse gir ikke holdepunkt for å hevde dette. Analysen sier snarere at norsk næringslivs avhengighet av utenlandske finansinstitusjoner for kapital har økt og for risikoavlastning finansinstitusjoner fortsatt er høy for perioden 2002-2017.

5. Hvilken betydning har utenlandsk eierskap for kompetansetilgjengelighet og for bidrag til kompetanseutvikling i norsk finansnæring?

Tidligere studier har påpekt at eierskap kan ha betydning for organisering/lokalisering av kunderettet kompetanse og beslutningsmyndighet og for plassering av «hovedkontorfunksjoner».

Det første spørsmålet er tett knyttet opp mot indirekte verdiskapning, både fordi man kan forvente at plassering av kunderettet kompetanse og beslutningsmyndighet vil kunne ha betydning for aktørenes evne og vilje til å tilgjengeliggjøre finansielle tjenester og risikotaking, både i utlåns- og skadevirksomhet. Signifikante forskjeller her vil altså kunne være en årsak til eventuelle forskjeller i målt tilgjengeliggjøring av lån og forsikringstjenester, ref. indirekte verdiskapning over.

Det andre spørsmålet («hovedkontorfunksjoner») kan i noen grad ha en direkte betydning for tilgjengeliggjøring av finansielle tjenester. Spørsmålet er imidlertid først og fremst (i denne sammenheng) relevant å analysere for å kartlegge eventuelle forskjeller i bidrag til å (videre) utvikle kompetanse og kompetansetilgjengelighet innen finansnæringen i Norge, og dermed norsk finansnærings attraktivitet, konkurransevne, direkte og indirekte verdiskapning over tid.

Basert på intervjuene med i alt 13 selskaper, hvorav hhv. 7 norske og 6 utenlandsk eide og hhv. 7 innen bank og 6 innen forsikring er det noen trekk som kommer frem.

Kunderettet kompetanse

For forsikring er det ingen systematiske forskjeller mellom utenlandske og norske virksomheter hva gjelder skadeoppgjør og underwriting. Begge områder betraktes som kjernevirksomhet og det synes å eksistere en omforent «beste praksis» der disse funksjonene er insourcet med desentralt ansvar/beslutningsmyndighet på nasjonalt nivå. Beslutningsmyndighetsnivåer kaskaderes innenfor felles policies og retningslinjer fra sentralt-/konsernnivå.

Ulikheter kan forklares/drives ut fra ulike forretnings-strategiske prioriteringer og størrelse/kompetanse fremfor hvorvidt selskapet er norsk eller utenlandsk.

For bank er det i denne sammenheng snakk om organisering og lokalisering av rådgivingskompetanse og kundeansvar, samt beslutningsfullmakter for å yte lån. Variasjonene er større enn innen forsikring og det er her ingen systematiske forskjeller mellom utenlandske og norske virksomheter, for så vidt heller ikke mellom store og små. Med ett unntak har både norske og utenlandske banker valgt en divisjonalisert/segmentinndelt struktur iht. person-, bedrifts- og storkunder. Enkelte (store) opererer med nisjer.

Rådgivingskompetanse, kundeansvar og beslutningsmyndighet følger i stor grad nivåene lokal (PM), regional (BM) og nasjonal (storkunder/nisjer), og mange synes å operere med policyer innen risiko/kreditt. Det kan synes som det blant utenlandske banker er en sterkere trend (enn hos norske) mot økt geografisk desentralisering av kundeansvar og beslutningsmyndighet. Blant norske skilles det innen PM og BM heller i stigende grad mellom kunder med individuell oppfølging og en større masse kunder uten individuell, men mer «digital» oppfølging.

Stabs-/støtte og driftsoppgaver (hovedkontorfunksjoner)

For skadeforsikring er det ingen systematiske forskjeller mellom utenlandske og norske virksomheter, med unntak av sourcing på IT (og til en viss grad fellestjenester). Utenlandske foretak benytter seg av outsourcing og near-/offshoring i en noe større grad.

I hovedsak er hovedkontorfunksjonene desentralisert og lagt på nasjonalt- eller forretningsområdenivå. Et eksempel på dette er kunderettede fellestjenester som ex. Call senter/kundeservice der det ligger på nasjonalt nivå (språk), bortsett fra utenfor åpningstider. Da er dette levert internt fra annen lokasjon eller outsourcet. De ulikhetene vi har observert drives mer utfra styringsfilosofi og konsernstrategiske prioriteringer enn lokalisering av hovedkontor/eiere.

For banker er det ingen vesentlige/systematiske forskjeller mellom utenlandske og norske virksomheter. De er i hovedsak desentralisert og lagt på nasjonalt nivå og/eller i forretningsområdene. Noen utenlandske benytter seg av «shared services» på tvers av land. Utenlandske foretak benytter seg av outsourcing og near-/offshoring i en noe større grad enn norske. Men det synes å være en tendens hos alle i retning av insourcing og «captive» leverandører fremfor outsourcing.

Oppsummering

Oppsummert synes det å være noe større samling om “beste praksis” innen forsikring enn innen bank. Dette gjelder særlig innen organisering av kunderettet kompetanse og beslutningsmyndighet. Innen forsikring er det ingen systematiske forskjeller mellom utenlandske og norske virksomheter hva gjelder organisering og lokalisering av skadeoppgjør og underwriting.

De fleste banker har divisjonalisert iht.segmenter, men det er ikke en like tydelig “beste praksis” for organisering av kunderettet kompetanse og beslutningsmyndighet som i skadeforsikring. Det er ikke grunnlag for å hevde at utenlandske selskaper har en mindre desentralisert beslutningsstruktur enn norske, det er snarere en tydeligere trend mot desentralisering i utenlandske banker. I den grad det er variasjoner skyldes dette i større grad styrings-/ledelsesfilosofi enn nasjonalitet.

Hovedkontorfunksjoner er for de fleste i hovedsak lagt på nasjonalt nivå. Det er noe større tilbøyelighet blant utenlandske banker og forsikringsselskaper til å benytte near- og offshoring, men det er samtidig en bevegelse i retning av mer in-sourcing. Som over de observerte ulikhetene mer drevet av styringsfilosofi og konsernstrategiske prioriteringer enn av eierskapets nasjonalitet.

6. Begreper og definisjoner

Vi benytter oss i denne analysen av endel distinkte begreper og definisjoner som er beskrevet under, Alle data vi har benyttet oss av i rapporten er for tidsserien fra 2002 til 2017.

BEGREP	DEFINISJON	KILDE
Verdiskaping	Verdiskaping er ett av målene som kan benyttes når man måler resultatet eller prestasjonen til en bestemt næring i et gitt tidsrom. Den måler merverdien som er skapt i næringen, og denne merverdien representerer igjen bidraget denne næringen gir til BNP.	Regnskapsdata er hentet fra «Offentlig regnskapsrapportering fra banker og finansieringsforetak» (ORBOF ⁴) for bankene og «Forsikringsselskapenes offentlige regnskaps- og tilsynsrapportering» (FORT ⁵) for forsikringsforetak. Her har vi, i samråd med SSB, hentet ut variable som representerer EBITDA. Vi har hentet resultatene før skattekostnader fra ORBOF (alle linjer til og med «artsgrad 6») og addert nedskrivninger og avskrivninger.
Produktivitet	Verdiskaping per årsverk.	
Årsverk	Fra SSB: «Tallene omfatter antall årsverk utført av lønnstakere i foretaket. Tilsvarende antall lønnstakere omregnet til antall fulltidsekvivalenter.»	
EBITDA	“Earnings Before Interest Taxes Depreciations and Amortizations”. Vi har i denne rapporten benyttet oss av linjene i ORBOF og FORT før skatt og lagt til avskrivninger og nedskrivninger.	
Indirekte verdiskaping	Innebefatter tjenester finansforetakene leverer og dermed bidrar til verdiskaping i det norske næringslivet. Vi har her spesifikt sett på utlånsvolum tilgjengeliggjort til det norske markedet, både til privat- og bedriftsmarkedet. Vi har også sett på risikoavlastning (forsikringer) tilgjengeliggjort til det norske markedet, igjen til både privat- og bedriftsmarkedet.	
Sektor	Fra SSB: «Institusjonell sektor er en statistisk standard som benyttes først og fremst av nasjonalregnskapet. Den deler den norske økonomien i sektorer på basis av gruppering av ensartede institusjonelle enheter. I Norge opererer vi med seks hovedsektorer; Offentlig forvaltning, finansielle foretak, ikke-finansielle foretak, husholdninger, ideelle organisasjoner og utlandet.»	SSBs Standard for institusjonell sektorgruppering
Næring	Hvilken næring et selskap opererer i. For eksempel Industri,	SSBs Standard for næringsgruppering (SN)

⁴ <https://www.ssb.no/innrapportering/naeringsliv/orbof>

⁵ <https://www.ssb.no/innrapportering/naeringsliv/fort>

Faglig tjenesteyting etc. Vi benytter definisjon fra SSB: «Næring er en beskrivelse av en enhets aktivitet og tildeles på grunnlag av den virksomhet/art/bransje enheten i hovedsak tilhører. Næring fastsettes etter gjeldende Standard for næringsgruppering.»

Norske foretak	Norskregistrerte foretak med norsk hovedkontor, årsregnskap levert i Norge og registrert under norsk selskapsform (AS, ASA, ANS osv.)	
NOS	Heleide datterselskap av utenlandske foretak. De er registrert med norsk selskapsform (AS, ASA) og årsregnskap levert i Norge, men er eid og kontrollert av utenlandske foretak.	
NUF	Norsk avdeling av utenlandsk foretak. De er registrert i Norge med NUF som selskapsform. Offentliggjør ofte kun konsernregnskapet sitt og viser begrensede data for sin virksomhet i Norge. Det skyldes at de ikke har offentliggjøringsplikt for sine filialregnskap.	
Utenlandske foretak	NOS og NUF slått sammen for å representere totaliteten av utenlandske foretak i næringen.	
Store	Store bedrifter. Her definert som foretak med over 250 årsverk.	EUs gjeldende regelverk for størrelsesklassifiseringer av foretak.
SMB	Små og mellomstore bedrifter. Her definert som foretak med under 250 årsverk	
Kunderettet kompetanse	Funksjoner i direkte verdiskapende kontakt med kunder, som i bank først og fremst vil si kundeansvarlig-/rådgiverroller. Dette kan både være bredderådgivere, for eksempel person- eller bedriftskunderådgivere eller kunderettede dybde-/fagspesialister, for eksempel «cash management rådgiver».	
	For forsikringsvirksomheten mener vi her enten kunderådgiving/salg, som enten skjer fra egen organisasjon eller via agenter/distributører (for eksempel i bank), underwriting eller skadeoppgjør som er i direkte kontakt med kundene ifm begrenning av – eller oppgjør for inntrufne skader	
Beslutningsmyndighet	Med dette menes myndighet til å forplikte selskapet overfor kunde med hensyn til risiko og/eller pris. For bank er slike beslutninger oftest beløpsbegrenset og kan enten være delegert innenfor gitte policyer og rammer («kurante» beslutninger) og/eller utenfor slike rammer. For forsikring omtales slike beslutninger utenfor sentralt fastsatte rammer/tariffer som individuell «underwriting».	
Underwriting	Betyr å vurdere om og til hvilken pris og vilkår en bestemt risiko kan overtas. Utøves enten i form av en standardisert prosess basert på visse kriterier (tariffbasert), men i større og	

mer kompliserte enkeltsaker gjøres vurderingene basert på individuelt grunnlag.

Sentrale kompetansefunksjoner

Vi mener med dette kompetansefunksjoner som normalt ikke er direkte kunderettet, men bidrar til styring, drift og utvikling av virksomheten. I denne analysen er her inkludert: Styring, kontroll, kundekonsept-, forretnings- og produktutvikling, markedsføring og kommunikasjon, call-/kundesenter, forretningsdriftsoppgaver (kunde-, produktadm.) administrative støttetjenester (pers.adm, regnskap, eiendomsdrift mm) og IT utvikling, -forvaltning og -drift

Finansnæringen:

Bankvirksomhet

Kredittforetak

Finansieringsforetak

Forsikringsvirksomhet

Selskap i næringskategori K. Disse trekkes fram spesielt da det er de vi analyserer i direkte verdiskaping og fra utstederperspektiv i indirekte verdiskaping.

SSBs «Standard for næringsgruppering».

Forsikringsvirksomhet inkluderer skadeforsikring og livsforsikring.

7. Metodikk

Denne analysen baserer seg på et robust datasett som vi har etablert i samarbeid med SSB. Vi har valgt en tidsserie over 15 år, fra 2002 til 2017, for i størst grad å fange opp ulike svingninger som har oppstått i perioden. Dette har gjort at vi blant annet kan ha perspektiver på utviklingen etter «dotcom krisen» i 2001, finanskrisen i 2008 og oljekrisen i 2014. Dette muliggjør en svært robust analyse, både av direkte verdiskaping og indirekte verdiskaping, og både for norske og utenlandske foretak. Lengden på dataserien minimerer også «bias» som måtte oppstå på grunn av disse periodene med økt volatilitet.

Videre har datagrunnlaget SSB sitter på gitt oss et komplett bilde på alle aktørene i næringen. Vår analyse inkluderer samtlige foretak innen finansnæringen, slik vi har definert den (se definisjoner), både norske selskap, NUF og NOS. Dette gjelder i alle datasettene vi har benyttet i denne analysen.

Videre har vi gjennomført en omfattende QA⁶ sammen med SSB på samtlige dataserier vi har mottatt fra dem for å utelukke feil eller bias i dataene.

Vi har benyttet oss av to begreper for verdiskaping i denne analysen; Direkte og Indirekte verdiskaping. Under har vi en gjennomgang og diskusjon rundt datagrunnlaget, samt de metodiske valgene vi har tatt innen disse temaene.

Direkte verdiskaping, sysselsettings- og produktivitetsutvikling

Ved beregning av direkte verdiskaping i denne analysen har vi benyttet oss av etablert rammeverk fra tidligere forskning gjennomført av Handelshøyskolen BI på vegne av Finansforbundet⁷. Under er en kort oppsummering av logikken og formlene benyttet:

Verdiskaping – hva er det og hvordan kan det måles?

Verdiskaping er ett av målene som kan benyttes når man måler resultatet eller prestasjonen til en bestemt næring i et gitt tidsrom. Den måler merverdien som er skapt i næringen, og denne merverdien representerer igjen bidraget denne næringen gir til BNP.

Formelen vi har fulgt for beregning av verdiskaping i denne analysen er som følger:

$$\text{Verdiskaping} = \text{EBITDA} + \text{Lønnskostnader}$$

der **EBITDA** står for Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization (eller driftsresultat før avskrivninger og nedskrivninger).

Videre har vi beregnet produktiviteten til de ansatte (verdiskaping per årsverk) i næringen med følgende formel:

$$\text{Produktivitet} = \frac{\text{EBITDA} + \text{Lønnskostnader}}{\text{Antall Årsverk}}$$

Indirekte verdiskaping; tilgang til finansielle tjenester – kvantitativ analyse

Indirekte verdiskaping viser hvilke finansielle tjenester som er gjort tilgjengelig for næringslivet i Norge og som næringslivet har benyttet seg av i sin verdiskaping. Vi har her spesifikt sett på utlånsvolum tilgjengeliggjort til det norske markedet, fra

⁶ Quality assurance

⁷ «En verdiskapende finansnæring», Reve, T, Nordkvelde, M, Ramsøy, O.J. (2018)

banker, kredittforetak og finansieringsselskaper både til privat- og bedriftsmarkedet. Vi har også sett på risikoavlastning (forsikringer) tilgjengeliggjort til det norske markedet, igjen til både privat- og bedriftsmarkedet. Vi har valgt disse to områdene, både fordi de er helt nødvendige for næringslivet, og fordi det er tilgjengelig data (særlig for utlån).

Merk at vi ikke har målt eller tatt stilling til hvilken verdi disse tilgjengeliggjorte finansielle tjenestene faktisk bidrar til å skape. Det ville selvsagt vært interessant, men helt urealistisk innenfor rammene av denne analysen å for eksempel kartlegge forskjeller i aktørenes kredittvurderingskvalitet, og dermed om tilgjengeliggjorte lån går til mer eller mindre lønnsomme foretak og prosjekter. Vi mener imidlertid at for innværende analyses formål er det mest relevant å måle volumet av de tilgjengeliggjorte tjenestene, basert på den grunnleggende forutsetning at dette volumet faktisk er benyttet av norsk næringsliv og dermed skaper verdi.

Utlånsdata

Under har vi beskrevet de to datasettene vi benytter oss av når vi ser på mottakere av utlån i Norge. De to typene datasett vi har benyttet oss av er *låntakersektor* og *låntakernæring*. Låntakersektor omhandler hvem som mottar lån, i denne analysen har vi avgrenset det til å dreie seg om privatmarkedet og bedriftsmarkedet. Låntakernæring omhandler til hva lånene skal brukes. Dette datasettet ser kun på bedriftsmarkedet og hvilke næringer som mottar lån, for eksempel olje og gass, eiendom etc.

Klassifisering av låntakersektor – Her har vi benyttet oss av SSB's «Standard for institusjonell sektorgruppering⁸» for å dele opp låntakerne i hva vi har definert som Bedriftsmarkedet (BM) og Privatmarkedet (PM). Under er oversikten over de ulike sektorene inkludert i datasettet:

Bedriftsmarkedet⁹

- 1110 – Statens forretningsdrift
- 1120 – Statlig eide foretak
- 1510 – Kommunale foretak med ubegrenset ansvar
- 1520 – Kommunalt eide aksjeselskaper
- 2100 – Private aksjeselskaper mv.
- 2300 – Personlige foretak
- 2500 – Private produsentorienterte organisasjoner uten profitt

Privatmarkedet¹⁰

- 8200 – Personlig næringsdrivende
- 8300 – Borettslag o.l.
- 8500 – Lønnstakere, pensjonister, trygdede, studenter

Vi har ekskludert finansielle foretak og stats-, trygde- og kommuneforvaltningen, samt ideelle organisasjoner. Dette er for å følge SSBs egne definisjoner for hva som omtales som privatmarkedet og bedriftsmarkedet i Norge.

⁸ <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/39>

⁹ Definert som «A – Ikke-finansiell sektor» av SSB

¹⁰ Definert som «E – Husholdninger» av SSB

Klassifisering av låntakernæring - I dybdeanalysene av bedriftsmarkedet har vi, som sagt, benyttet oss av et annet datasett; Utlån etter låntakernæring¹¹. Her har vi inkludert alle næringer og fylker i Norge.

Grunnen til at det er en viss forskjell i volum mellom hva vi definerer som bedriftsmarkedet i datasettet «Låntakersektor» og «Låntakernæring» er fordi i datasettet «Låntakernæring» faller endel av det som i er definert som privatmarkedet i datasettet «Låntakersektor» inn som utlån til bedriftsmarkedet. Nærmere bestemt gjelder dette utlån til borettslag og personlig næringsdrivende. I 2017 utgjorde disse to sektorene om lag 200 MRD NOK. Reklassifiseringen fra det ene datasettet til det andre skyldes bankenes egne klassifiseringer når de innrapporterer sine utlånstall til SSB.

Under er en oversikt over de ulike næringene inkludert i analysen av BM:

- 11 Jordbruk og tilknyttede tjenester
- 12 Skogbruk og tilknyttede tjenester
- 13 Fiske og fangst
- 14 Fiskeoppdrett og klekkerier
- 19 Bergverksdrift og utvinning
- 21 Utvinning og tjenester tilknyttet utvinning av råolje og naturgass
- 25 Industri*
- 35 El-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning
- 36 Vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet
- 43 Bygge- og anleggsvirksomhet ellers
- 45 Varehandel, reparasjon av motorvogner
- 49 Utenriks sjøfart og rørtransport
- 53 Transport ellers og lagring
- 55 Overnattings - og serveringsvirksomhet
- 63 Informasjon og kommunikasjon
- 68 Omsetning og drift av fast eiendom*
- 73 Faglig tjenesteyting**
- 83 Forretningsmessig tjenesteyting
- 93 Tjenesteytende næringer ellers

Da det har oppstått visse brudd i dataseriene på grunn av nye definisjoner og reggrupperinger av næringer, har SSB tilbakeført dagens gjeldende standard for å gjelde hele datasettet fra 2002 til 2017.

* For å korrigere for overnevnte brudd i tidsserien, har vi i datasettet slått sammen visse næringer som er splittet etter «ny næringsgruppering» etter 2009. Dette for å få best mulig sammenliknbarhet over tid. I dette tilfellet er ny næringsgruppe «Utvikling av byggeprosjekter» slått sammen med «Omsetning og drift av fast eiendom» for hele tidsserien. I tillegg er ny næringsgruppering «Bygging av skip og båter» slått sammen med «Industri» av samme grunn.

** Når det kommer til næringsgruppe 73 – Faglig tjenesteyting, har vi valgt å ta ut finansiell tjenesteyting fra tittelen. Dette er for å unngå misforståelser om hva kategorien inneholder. Finansiell tjenesteyting representerer en svært liten del av

¹¹ <https://www.ssb.no/bank-og-finansmarked/statistikker/banker/arlig-innskudd-og-utlan-per-fylke>
<https://www.ssb.no/bank-og-finansmarked/statistikker/banker/maanedsbalanse>

utlånet i denne næringen, da det ikke inkluderer noen form for interbank lån eller liknende, kun lån til finansielle holdingselskap og andre mindre foretak.

Forsikringsdata

Vi har fokusert på skadeforsikring når det kommer til forsikringssegmentet, da utenlandske foretak har en svært begrenset rolle innen livsforsikring. For skadeforsikring har vi sett det mest hensiktsmessig å se på utviklingen i risikoavlastning for bedriftsmarkedet mot privatmarkedet. Dataene for skadeforsikring er primært hentet fra Finans Norge. Datagrunnlaget gjelder landbaserte forsikringer.

Forskjellene på dataene vi har tilgang til på forsikring mot bank-/kreditt-/finansieringsvirksomhet er at det ikke eksisterer data på geografisk nivå. Det er heller ikke like detaljerte data med tanke på hvilke spesifikke næringer som det ytes forsikringstjenester til om man sammenlikner med de vi har tilgjengelige for utlån.

Vi baserer våre analyser på Finans Norges bransjeinndeling, som igjen definerer hva som blir omtalt som privatmarkedet og næringsmarkedet i vår rapport.

Et eksempel på utfordringer ved kategoriseringen i forsikringsstatistikken er at alle forsikrede biler <3,5 tonn er regnet som privatforsikring. Den tar dermed ikke høyde for blant annet taxinæringen eller andre arbeidsbiler (rørleggere, elektrikere etc.) som næringsforsikring.

En videre begrensning ved å kun se på disse dataene er det at vi kan ikke uttale oss om forskjellene i risikoseleksjonene som utenlandske eller norske foretak gjør, ei heller forskjeller i ulike ratier som benyttes i forsikringsbransjen til å forklare lønnsomhet (cost/claims ratio og combined ratio).

Vi har heller ikke med statistikk for livsforsikring. Det er en rekke lokale, regulatoriske forhold som spiller inn her og gjør at utenlandske foretak spiller en svært begrenset rolle i dette markedet. Det er i prinsippet kun ett utenlandsk foretak av betydning som opererer innen dette segmentet, noe som gjør det lite hensiktsmessig å analysere denne kategorien nærmere i denne rapporten med tanke på formålet ved arbeidet.

Hvilken betydning har utenlandsk eierskap for kompetansetilgjengelighet og for bidrag til kompetanseutvikling i norsk næringsliv, kvalitativ analyse

Tidligere studier (Betydningen av industrielt eierskap i Norge, Menon 11/2012) har påpekt at det er særlig to strategiske valg som kan skille norske og utenlandske eiere; hvor mye lokal/nasjonal beslutningsmyndighet som gis og plassering av hovedkontorfunksjoner.

Det første spørsmålet er tett knyttet opp mot indirekte verdiskapning, både fordi man kan forvente at plassering av kunderettet kompetanse og beslutningsmyndighet vil kunne ha betydning for aktørenes evne og vilje til å tilgjengeliggjøre finansielle tjenester og risikotaking, både i utlåns- og skadevirksomhet. Signifikante forskjeller her kan også være en årsak til eventuelle forskjeller i målt tilgjengeliggjøring av lån og forsikringstjenester, ref. indirekte verdiskapning over.

Det andre spørsmålet («hovedkontorfunksjoner») kan i noen grad ha en direkte betydning for tilgjengeliggjøring av finansielle tjenester (for eksempel sentrale risikostyringsfunksjoner, kredittmiljøer, underwriting mv). Spørsmålet er imidlertid først og fremst (i denne sammenheng) relevant å analysere for å kartlegge

eventuelle forskjeller i bidrag til å utvikle kompetanse og kompetansemiljøer innen finansnæringens stabs-, støtte- og driftsområder. Fagområder vi har sett på er blant annet styring/ledelse, forretningsutvikling, produktutvikling, backoffice/drift, administrative funksjoner, IT, med fler. Utviklingen av disse fagområdene kan ha betydning for norsk finansnærings attraktivitet, konkurranseevne, direkte og indirekte verdiskapning over tid.

For å danne noen mulige hypoteser på dette området har vi foretatt en fokusert analyse, basert på et begrenset antall intervjuer med i alt 4+3 norske/utenlandske banker og 3+3 norske/utenlandske forsikringselskaper.

Spørsmålene dekket temaene:

- For bank; organisering og lokalisering av kunderådgivingskompetanse og beslutningsmyndighet for hhv. person- og bedriftskunder, storkunder og eventuelt nisjekunder.
- For forsikring var spørsmålene rettet mot skadeoppgjør og underwriting.
- For både bank og forsikring var spørsmål 2 av hvem og hvor en rekke opplistede stabs-, støtte- og driftsoppgaver ble utført, og spørsmålene dekket både sourcing og lokalisering, hhv. on-, near- og offshoring
- Vi kartla også i hvilken grad lokalisering av kompetansefunksjoner var en del av en bevisst "klyngetankegang".

Utvalget dekket selvsagt de største (ref. «Store»), men hadde også innslag av enkelte mindre (ref. «SMB) organisasjoner. Vi har hatt tilgang til ledende representanter som sitter sentralt plassert i alle organisasjonene og har hatt oversikt som har gjort dem svært godt skikket til å besvare tematikken vi ønsket å dekke. I kun ett tilfelle ble intervjuene gjennomført med to forskjellige representanter fra selskapene.

Vi understreker at hensikten med denne kartleggingen, i motsetning til de ovenstående «kvantitative analyser», var å generere hypoteser om eventuelle systematiske trekk og forskjeller som kunne henledes primært til nasjonalitet, men også til størrelse. En konkluderende analyse på dette punktet ville krevet et større utvalg og flere og mer detaljerte spørsmål og kvalitetssikringer av svar.

Diskusjon rundt datatilgang og «NUF problematikk»

NUFers andel av den totale verdiskapingen har økt kraftig gjennom perioden og representerer i dag over 21%. NUFer er ikke lovpålagt å offentliggjøre regnskapene for filialen i Norge, kun konsernregnskapet, som tilhører hovedkontoret i et annet land. Filialregnskapene leveres årlig til norske myndigheter (skattemyndighetene og SSB), men er ikke tilgjengeliggjort for offentligheten på foretaksnivå, på samme måte som norske foretak. Dette representerer to problemer: Det ene er at det ikke er mulig å gjøre foretaksvis analyse for virksomheten i Norge. Hverken hva gjelder resultat- eller balansebaserte analyser. Det andre er at den typer analyser som vi har gjort her, krever spesialuttrekk fra SSBs databaser og betydelig bearbeiding av disse. Dette har medført at ytringer og debatt omkring utenlandske foretaks rolle i den norske finansnæringen ikke alltid har vært basert på et tilfredsstillende faktagrunnlag.